

2. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. Избранные произведения / М. Вебер ; [пер. с нем. Ю. Н. Давыдова]. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с. – (Социологич. мысль Запада).

3. Зомбарт В. Буржуа. Этюды по истории развития современного экономического человека / В. Зомбарт ; [пер. с нем.]. – М. : Наука, 1994. – 443 с.

4. Москаленко В. В. Економічна культура особистості як міра визначення її економічної соціалізованості / В. В. Москаленко, О. О. Міщенко // Культура в сучасному українському суспільстві: стан і проблеми : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 6-7 черв. 2008 р.). – К. : Видавн. центр «КНУКіМ», 2008. – С. 330-337.

5. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм ; [пер. с англ. П. С. Гуревича]. – М. : Прогресс, 1990. – 272 с.

6. Хорни К. Невротическая личность нашего времени: Самоанализ / К. Хорни ; [пер. с англ. под ред. А. Боковикова]. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 480 с.

УДК 316.42:37.015.311

Є.В. Миронюк, ст. викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті обговорюється проблема компетентності соціального працівника та форм розвитку соціального інтелекту як процесів самореалізації людини в сучасному соціальному просторі.

Ключові слова: компетентність, соціальний працівник, соціальний інтелект, особистісний розвиток, емпатія, особистість, міжособистісна взаємодія, соціалізація, соціальна адаптація.

В статье рассматривается проблема компетенции социального работника и форм развития социального интеллекта как процесса самореализации человека в современном социальном пространстве.

Ключевые слова: компетентность, социальный работник, социальный интеллект, личностное развитие, эмпатия, личность, межличностное взаимодействие, социализация, социальная адаптация.

The article reveals the problem of personal and social self-identification and forms of social intellect development (social intellect is studied here as a process of personal self-realization in a modern social area).

Key words: competence, social worker, social intellect, personal development, empathy, personality, interpersonal interaction, socialization, social adaptation.

Актуальність теми дослідження. Політичні і соціально-економічні зміни в нашій країні призвели до необхідності відродження ціннісних орієнтирів суспільства, до збільшення впливу соціальної політики на рівень життя населення, до розширення соціальної сфери обслуговування населення і, відповідно, до підвищення значущості соціальної освіти, основним завданням якої стала підготовка фахівців із соціальної роботи.

Як показує аналіз діяльності молодих фахівців, потребується немало часу, аби вони адаптувалися на робочому місці, усвідомили особливості своєї професії. Фахівцеві соціальної сфери доводиться працювати з людьми, чиїх можливостей, ресурсів недостатньо для вирішення їх проблем. Різноманіття цих проблем, життєвих ситуацій, неповторність особистості кожного клієнта вимагають від фахівця з соціальної роботи не лише певного рівня знань і умінь застосовувати їх на практиці, але й наявності професійно важливих особистісних якостей. Тому в практиці професійної підготовки соціальних працівників досі існують невирішені проблеми, які пов'язані одночасно з двома аспектами формування особистості фахівця. Перший – становлення професійно значимих якостей особистості, другий – формування психологічної готовності до професійної діяльності соціального працівника в межах соціальної компетенції.

Аналіз наукової літератури вказує на те, що залежно від того, як проблема формування психологічної готовності студента до професійної діяльності соціального працівника

входить у коло наукових інтересів дослідників, обираються окремі аспекти її вивчення. Таким чином, досліджується психологічна готовність особи до діяльності (О.Г. Асмолов, А.А. Дергач, М.І. Дьяченко, І.О. Зимня, Л.О. Кандибович, Г.О. Ковальов, Н.В. Кузьміна, Є.Б. Моргунов, В.О. Сластьонін, Б.О. Сосновський, В.Д. Шадриков), співвідношення готовності й установки (О.С. Прангишвілі, Д.Н. Узнадзе), професійна підготовка соціальних працівників (Л.В. Бадя, Ю.М. Галузова, О.І. Доніна, В.І. Жуков, І.О. Зимня, Г.П. Медведєва, В.І. Нікітін, М.В. Фірсов, Є.І. Холостова), формування професійно значимих якостей особистості соціального працівника (В.В. Бондарєва, В.Г. Бочарова, Т.П. Вострикова, С.І. Григор'єв, З.Д. Заболотських, Н.Р. Мілютіна, Е.В. Нехорошева, П.Д. Павленок, Т.Є. Стародубцева, Л.А. Степанова).

При цьому проблема формування психологічної готовності у студентів до професійної діяльності соціального працівника у вищому навчальному закладі не була предметом спеціального, різностороннього дослідження.

Труднощі вивчення психологічної готовності студентів до професійної діяльності соціального працівника, визначаються і тим, що в психолого-педагогічних джерелах відсутнє однозначне трактування понять "психологічна готовність", "психологічна готовність до діяльності", не конкретизується зміст поняття "психологічна готовність до професійної діяльності соціального працівника".

З урахуванням сказаного стає очевидною суперечність між практичною необхідністю формування у студентів психологічної готовності до самостійної професійної діяльності соціального працівника і недостатньою опрацьованістю в психологічній науці наукових передумов розвитку такої готовності. Прагнення знайти шляхи вирішення вказаної вище суперечності і визначає проблему нашого дослідження. У теоретичному плані – проблема визначення психолого-педагогічних умов, сприяючих формуванню у студентів психологічної готовності до професійної діяльності соціального працівника. В практичному плані – це проблема розроблення програми по формуванню психологічної готовності студентів до професійної діяльності соціального працівника.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і представити модель компетенції соціального працівника, що забезпечує в процесі навчання у вищих навчальних закладах формування психологічної готовності студентів до професійної діяльності і дати нове визначення соціального інтелекту в межах цієї моделі.

На наш погляд, у багатоскладовій структурі компетентності соціального працівника саме соціальний інтелект, його розвиток і формування у студентів соціальної роботи, покликаний допомогти в їх подальшій професійній діяльності. Розвиток соціального інтелекту визначає успішність соціального пізнання, соціальної взаємодії і соціальної адаптації.

Соціальний інтелект забезпечує розуміння вчинків, дій людей, розуміння мови клієнта, його невербальних реакцій і, відповідно, є професійно важливим елементом у професіях "людина – людина", до яких відноситься і соціальна робота також.

На думку вчених, особа, що володіє соціальним інтелектом, характеризується такими якостями: розвиненим почуттям соціального сприйняття, здатністю створювати й підтримувати в спілкуванні і діяльності позитивні стосунки.

Структура соціальної роботи – це її компоненти, зміст яких визначається необхідністю задоволення найбільш насущних інтересів і потреб людей.

Нагадаємо, що під структурою взагалі розуміється сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують збереження його основних властивостей. Таке загальне трактування структури є прийнятною і до соціальної роботи, яку можна розглядати як певну систему, що включає численні взаємопов'язані компоненти: суб'єкт, зміст, управління, об'єкт та об'єднуючі їх в єдине ціле засоби, цілі та функції.

Послідовність перерахованих компонентів не є випадковою: будь-яка діяльність здійснюється в напрямі від суб'єкта до об'єкта, хоча саме об'єкт є головним фактором, що визначає суть і характер діяльності. Виділяють два аспекти соціальної роботи: рішення повсякденних, невідкладних проблем клієнта і рішення завдань у перспективі, передбачення і відвернення гострих соціальних проблем у глобальному масштабі (безробіття, різні соціальні захворювання, найбільш гострі форми девіантної поведінки і т. д.).

Основне завдання нашої роботи полягає в розробленні відповідно до структури соціальної роботи, нової моделі соціального інтелекту. Планується врахувати такі компоненти, як:

- 1) пізнання елементів поведінки – здатність виділяти з контексту вербальну і невербальну експресію поведінки;
- 2) пізнання класів поведінки – здатність розпізнати загальні властивості в потоці експресивної або ситуативної інформації про поведінку;
- 3) пізнання відносин поведінки – здатність розуміти відносини;
- 4) пізнання систем поведінки – здатність розуміти логіку розвитку цілісних ситуацій взаємодії людей, сенс їх поведінки в цих ситуаціях;
- 5) пізнання перетворення поведінки – здатність розуміти зміну значення схожої поведінки (вербального і невербального) в різних ситуаційних контекстах;
- 6) пізнання результатів поведінки – здатність передбачати наслідки поведінки, виходячи з наявної інформації [5].

Ґрунтуючись на цьому уявленні про професійну діяльність соціального працівника, ми пропонуємо модель компетентності соціального працівника, що базується на таких компонентах:

- мотиваційний компонент, що включає потребу соціального працівника в досягненні успіху в професійній діяльності і позитивне ставлення до професії;
- орієнтаційний компонент, включає формування образу особи соціального працівника в уявленнях студентів у процесі навчання;
- операційний компонент, що включає володіння психологічними знаннями і прийомами, необхідними для майбутньої професійної діяльності;
- особистісний компонент, що включає розуміння власних характерологічних якостей;
- рефлексивний компонент, що включає здатність адекватно оцінювати себе й інших, уміння розпізнавати сприйняття себе іншими людьми, тобто розвиток соціального інтелекту у студентів-соціальних працівників [8].

Виходячи з вищезазначеного, нами було поставлено завдання нового визначення соціального інтелекту в межах соціальної роботи, це було викликано тим, що більшість визначень соціального інтелекту не враховують можливість вибору суб'єктом морально-психологічної стратегії життя як окремої людини, так і функціонування і розвитку всього суспільства.

Соціальний інтелект – це усвідомлена позиція особи в оцінці соціальних стосунків у суспільстві, соціальній групі, прагнення адекватно оцінювати себе й інших, уміння давати правильну оцінку сприйняттю себе іншими людьми, таким чином, формуючи стратегію власного життя, професійній компетенції і способи їх досягнення.

Список використаних джерел

1. Брудный А. А. Психологическая герменевтика / А. А. Брудный. – М. : Лабиринт, 1998. – 336 с.
2. Брушлинский А. В. Психология субъекта: некоторые итоги и перспективы / А. В. Брушлинский // Известия РАО. – М. : Магистр, 1999. – С. 30-41.
3. Буякас Т. М. О проблемах становления чувства самоидентичности у студентов-психологов / Т. М. Буякас // Вестник Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. – 2000. – № 1. – С. 56-62.

4. Демиденко М. В. Психология рефлексии : учебно-методическое пособие / М. В. Демиденко. – Самара : Самарский государственный педагогический университет, 2004. – 102 с.
5. Демиденко М. В. Теоретические вопросы формирования социально-личностной рефлексии / М. В. Демиденко // Журнал практического психолога. – 2000. – № 1-2. – С. 36-67.
6. Леонтьев А. Н. Как стать личностью / А. Н. Леонтьев // Вопросы психологии. – 1996. – № 2. – С. 2-14.
7. Леонтьев В. Г. Психологические механизмы мотивации учебной деятельности : учебное пособие / В. Г. Леонтьев. – Новосибирск : НГПИ, 1987. – 92 с.
8. Проблемы профессионального и личностного самоопределения студентов-психологов // Вестник Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. – 2000. – № 1. – С. 48-55.

УДК 316.62.01

В.М. Філіпович, ст. викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРИЧИНИ ТА ЧИННИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті представлені основні методологічні та теоретичні підходи до визначення причин, умов та факторів, що детермінують явище девіантної поведінки.

Ключові слова: *девіація, девіантна поведінка, аномія, маргіналізація, свідомість, підсвідомість, екзистенційна тривога.*

В статье представлены основные методологические и теоретические подходы к определению причин, условий и факторов, которые детерминируют явление девиантного поведения.

Ключевые слова: *девиация, девиантное поведение, аномия, маргинализация, сознание, подсознание, экзистенциальная тревога.*

The major methodological and theoretical approaches to defining the reasons, conditions and factors that determine the phenomenon of deviant behaviour are given in the article.

Key words: *deviation, deviant behaviour, anomia, marginalization, consciousness, subconsciousness, existential anxiety.*

Актуальність статті. Людство не знає такого суспільства, у якому всі його члени поведуть себе відповідно до загальних нормативних вимог. У суспільстві завжди існують особи чи групи, що порушують встановлені суспільством правила.

Вкрай складна, нестійка економічна і політична ситуація, що склалася в українському суспільстві, робить проблему девіантної поведінки досить актуальною, оскільки сьогодні через нехтування загальнолюдських цінностей і зниження рівня життя значної маси населення посилюються негативні тенденції, які висувають підвищені вимоги до самовизначення та самореалізації особистості, чим і провокують девіантну поведінку, деградацію та саморуйнування.

Теоретико-методологічну основу статті склали соціологічні дослідження Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, Р. Мертона, В. Шелдона, Я.І. Гілінського та психологічні З. Фрейда, В. Франкла, Дж. Бьюджентала, Р. Мей, В. Ялом.

Мета статті – теоретичний аналіз сутності девіантної поведінки особистості як об'єкта соціологічних та психологічних досліджень, причин та факторів, які детермінують цей вид поведінки.

Виклад основного матеріалу. Соціологічне пояснення девіантної поведінки першим спробував дати Е. Дюркгейм. У суспільстві, що швидко змінюється, у якому немає єдиної, чіткої системи норм, багато норм і цінностей різних субкультур вступають у суперечність одна з одною. Наявність у буденному житті суперечливих норм, невизначеність можливої моделі поведінки можуть спричинити таке явище, як аномія (розба-